

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Afyon Kocatepe Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine Getirilen Hastaların Değerlendirilmesi: 1090 olgu (2001-2008)

Kamuran PAMUK,* Z. Kadir SARITAŞ,
İbrahim DEMİRKAN, Musa KORKMAZ

Anahtar Kelimeler

Sığır
Kedi
Köpek
At
Göçmen kuş
Cerrahi hastalıklar
Retrospektif çalışma

Key Words

Cattle
Cat
Dog
Horse
Bird of passage
Surgical diseases
Retrospective study

Afyon Kocatepe Üniversitesi
Veteriner Fakültesi
Cerrahi AD
Afyonkarahisar
TÜRKİYE

* Corresponding author

Tel: +90 272 214 93 09
Fax: +90 272 214 9055
Email: kamuranpamuk@aku.edu.tr

Ö Z E T

Bu çalışmada 2001-2008 tarihleri arasında AKÜ Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen hastaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. 1090 olgunun %42,38'ini sığır, %35,04'ünü köpek, %10,55'ini kedi, %4,12'sini kanatlı (%2,11 şahin, %1,46 pelikan, %0,45 baykuş, %0,09 deve kuşu), %4,03' ünü koyun-keçi, %3,21'ini at, %0,45'ini tavşan, %0,18'ini ceylan oluşturmuştur. Tüm hastaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2001 yılından 2008 yılına doğru sırasıyla %1,74, %1,74, %3,3, %9,08, %15,32, %21,46, %28,07 ve %19,17 olduğu görülmüştür. Hayvan türlerine göre sığırlarda eklem hastalıkları, köpek, kedi, ceylan ve kanatlılarda kemik doku ve iskelet sistemi lezyonları, atlarda travmatik lezyonlar, koyunlarda ayak hastalıkları, en sık karşılaşılan hastalıklar olmuştur. Buzağılarda ise yüksek oranda göbek lezyonu olduğu belirlenmiştir.

Evaluation of Patients Referred to the Surgery Clinic of Afyon Kocatepe University Veterinary Faculty: 1090 Cases (2001-2008)

S U M M A R Y

This study aims at evaluating the patients referred to the surgery clinics of Afyon Kocatepe University, Veterinary Faculty between 2001-2008. Of 1090 patients, 42,38% cattle, 35,04% dogs, 10,55% cats, 4,12% avian species (2,11% falcon, 1,46% pelican, 0,45% owl and 0,09% ostrich), 4,03% sheep-goat, 3,21% horse, 0,45% rabbits and 0,18% antelope were recorded. Distribution of patients according to the year from 2001 to 2008 was %1,74, %1,74, %3,3, %9,08, %15,32, %21,46, %28,07 and %19,17. With respect to the animal species joint diseases in cattle; bone tissue and skeleton lesions in dogs, cats, antelopes and avian species; traumatic lesions in horses and foot diseases in sheep were the most commonly seen disorders. Umbilical lesions were predominantly seen in calves.

GİRİŞ

Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Veteriner Fakültesi 1997 yılında Afyonkarahisar il merkezinde kurulmuştur. Yeni kurulan bir fakülte olması nedeniyle 1997-2001 yılları arasında temel bilimler üzerinde gelişme çalışmaları yapılmış ve klinik çalışmaları 2001 yılından sonra başlatılmıştır. Fakat fiziki yetersizlik ve bölge halkının Veteriner Fakültesi'nin varlığından haberdar olmaması gibi nedenlerden dolayı klinik hizmetlerini çok iyi verememiş, uygun olmayan şartlar altında, kısıtlı olarak başlanan klinik çalışmaları, 2005 yılından itibaren hayvan hastanesinin tamamlanması sonucunda bölge halkına daha düzenli ve etkin bir hizmet sunulmaya başlanılmıştır.

Cihan ve arkadaşları, 1996-2005 yılları arasında buzağılarda göbek lezyonu tanısı konulan 322 olgu incelemiş, lezyonların dağılımına göre omfalofilebitis 126 (%39,13), hernia umbilicalis 98 (%30,44), omfalitis 35 (%10,87), hernia umbilicalis+omfalofilebitis 22 (%6,83), omfalofilebitis+omfaloarteritis 18 (%5,59), omfaloarteritis 12 (%3,73), hemoraji 4 (%1,24), evantrasyon 4 (%1,24) ve urakus fistülü 3 (%0,93) olarak tespit etmiştir.¹

Özaydın ve arkadaşları, 1992-1994 yılları arasında Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen 602 sığırdan 59'unda (%9,7) penis ve prepusyum ile ilgili bozukluklara rastladıklarını bildirmiştir.² 1992-1995 yılları arasında Özaydın ve arkadaşlarının yaptıkları diğer bir çalışmada getirilen 381 buzağıdan 101 (%26,8) adedinde doğumsal anomali olgularına rastlanmıştır.³

Kibar ve Bumin'in; 85 olguluk yırtıcı kuşlar üzerine yaptıkları çalışmada 57 adet kızıl şahin, 11 adet doğan, 11 adet atmaca, 5 adet baykuş ve 1 adet kartal kaydedilmiş olup, ateşli silah yaralanmaları sonucu oluşan kırıkların 68'i kanatlarda (%80) iken 17'sinin pelvik ekstremiteelerde olduğu belirlenmiştir.⁴

Şındak ve arkadaşlarının Harran Üniversitesi'nde 2003 yılında yaptıkları çalışmada sığır ayak hastalıklarının kapalı sistemlerde %93,8, yarı açık sistemlerde %3,9 ve küçük aile işletmelerinde ise %0,03 olduğu saptanırken, bu oranın çalışmalarındaki tüm hayvanlar ele alındığında ise %3,02 olduğunu belirlemişlerdir.⁵

Akın; Ankara Üniversitesi (AÜ) Veteriner Fakültesi Cerrahi kliniğinde retikulitis ve retikuloperitonitis travmatika olguları için uygulanan cerrahi müdahalelerin klinikte yapılan tüm operasyonların %22'sini oluşturduğu rapor edilmiştir.⁶ Uludağ Üniversitesinde (UÜ) yapılan bir çalışmada ise retikulitis ve retikuloperitonitis travmatika olgularındaki oranın %6,5 düzeylerinde olduğunu bildirilmiştir.⁷

UÜ. Veteriner Fakültesi'nde 1996-2001 yılları arasında muayene edilen 565 sığırın değerlendirmesinin yapıldığı bir çalışmada hastaların %8,23'ünü inek, %31,32'sini buzağı, %10,44'ünü ise dana ve düvelerin

oluşturduğu; dana, düve ve ineklerde en sık lokomotor sistem hastalıklarının olduğu tespit edilmiştir.⁸

Sığırlarda %20'lik oranla ayak hastalıkları ve tırnak deformasyonları çok önemli bir yer tutmaktadır.⁹

1985-1990 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniği'ne getirilen hastaların %42,6'sının sığır, %28,4 at, %18,7 köpek-kedi, %6,3 koyun-keçi, %3,5 kanatlı ve %0,26'sının da tavşan, eşek, manda ve maymun olduğunu bildirmiştir.¹⁰

1918 hastanın incelendiği bir çalışmada, %54,64'ünü köpek, %26,53'ünü sığır, %9,38'ini kedi, %3,64'ünü at, %2,5'ini kanatlı, %1,82'sini koyun-keçi ve %1,45'ini ise deve oluşturmuştur.¹¹

Sınırlı hayvan türlerinde bir ya da birkaç hastalığı içeren çok sayıda yerli ve yabancı kaynak olmasına karşın,^{2,3,8,12-20} tüm hayvan türlerinde ve tüm hastalıkları değerlendiren çalışmalar kısıtlıdır.^{10,11}

Bu çalışmada, 2001-2008 yılları arasında çeşitli nedenlerle fakültemiz cerrahi kliniğine getirilen vakaların bir değerlendirilmesi yapıp, hastalıkların insidansını tespit ederek, sonuçların ileride yapılacak çalışmalara ve sahada çalışan meslektaşlarımıza yardımcı olması amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırma materyalini, AKÜ Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniği'ne 2001-2008 yılları arasında getirilen değişik ırk, tür, cinsiyet ve yaşta 1090 olgu oluşturdu. Kliniğimize gelen hayvanlar farklı türlerden, hastalıklar ise çok geniş bir dağılım gösterdiğinden, doku ve organ sistemlerine göre gruplandırılmıştır. Fakat çalışmamızda hayvan türlerinin cinsiyet ve yaşları dikkate alınmayarak değerlendirmeler yapıldı.

BULGULAR

Kliniğimize getirilen hastaların türlere göre dağılımları ve lokalizasyonları Tablo I'de, tür ve yıllara göre dağılımı ise Tablo II'de verilmiştir.

Kliniklerimize 2001-2008 yılları arasında hasta şikayeti ile getirilen 1090 olgunun %42,38'ini sığır, %35,04'ünü köpek, %10,55'ini kedi, %4,12'sini kanatlı (%2,11 şahin, %1,46 pelikan, %0,45 baykuş, %0,09 deve kuşu), %4,03'ünü koyun-keçi, %3,21'ini at, %0,45'ini tavşan, %0,18'ini ceylan oluşturmuştur.

Tüm hastaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2001 yılından 2008 yılına doğru sırasıyla %1,74, %1,74, %3,3, %9,08, %15,32, %21,46, %28,07 ve %19,17 olduğu görülmüştür. 1997-2001 yılları arasında klinik faaliyetlerinin başlatılmaması nedeniyle bu tarihler arasında hasta kaydı bulunmamaktadır. Klinik çalışmaları 2001 yılından sonra başlatılmış fakat fiziki yetersizlik ve bölge halkının Veteriner Fakültesinin

varlığından haberdar olmaması gibi nedenlerden dolayı hasta oranları 2005 yılına kadar düşük bir seviyede kalmıştır. 2005 yılından itibaren hayvan hastanesinin tamamlanması sonucu, bölge halkına daha düzenli ve etkin bir hizmet sunulmasıyla beraber hasta sayısında her geçen sene bir artış kaydedilmiştir.

Hayvan türlerine göre sığırlarda eklem hastalıkları, köpek, kedi, ceylan ve kanatlılarda kemik doku ve iskelet sistemi lezyonları, atlarda travmatik lezyonlar, koyunlarda ayak hastalıkları en sık karşılaşılan hastalıklar olmuştur. Buzağılarda ise yüksek oranda göbek lezyonu olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Sarıerler ve Kılıç'ın yaptıkları çalışmada fakülte kliniğine getirilen hastaların %54,64'ünü köpek, %26,53'ünü sığır, %9,38'ini kedi, %3,64'ünü at, %2,5'ini kanatlı, %1,82'sini koyun-keçi ve %1,45'ini deve oluşturduğunu belirtmişlerdir.¹¹ Elma'nın Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğinde yapmış olduğu çalışmada getirilen hastaların %42,6'sının sığır, %28,4 at, %18,7 köpek-kedi, %6,3 koyun-keçi, %3,5 kanatlı ve %0,26'sının da tavşan, eşek, manda ve maymun olduğunu bildirmiştir.¹⁰ Afyon Kocatepe Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniği'ne hastalık şikayeti ile getirilen 1090 olgunun %42,38'ini sığır, %35,04'ünü köpek, %10,55'ini kedi, %4,12'sini kanatlı (%2,11 şahin, %1,46 pelikan, %0,45 baykuş, %0,09 deve kuşu), %4,03'ünü koyun-keçi, %3,21'ini at, %0,45'ini tavşan, %0,18'ini ceylan oluşturdu. Literatür verilerde en çok karşılaşılan olguların sığırlar olduğu vurgulanmaktadır.^{7,8,10} İncelenen diğer bir literatür veride, Sarıerler ve Kılıç'ın çalışmasında¹¹ en çok karşılaşılan olguların köpekler olmasına karşın ikinci sırayı yine sığır almaktadır. Bu durumun da gösterdiği gibi Afyonkarahisar il merkezinde ve çevre yörelerde sığır yetiştiriciliğinin yapıldığı ve ülke ekonomisinde et üretiminde yüksek bir noktada olması kliniğimize getirilen olguların başında sığırların olmasını açıklamaktadır. Kliniğimize getirilen ikinci sırada yer alan köpek olguların ise Afyonkarahisar il merkezinde pet hayvan yetiştiriciliğinin son yıllarda gelişmekte olduğunu göstermektedir.

Farklı bölgelerde yapılan çalışmalarda sığırlarda ve özellikle buzağılarda göbek bölgesi hastalıklarının oldukça fazla görüldüğünü ve cerrahi yaklaşımların bu konuda fazla olduğu bildirilmektedir.^{7,8,13,14} Yanık ve Çamoğlu; Uludağ Üniversitesinde retikulitis ve retikulooperitonitis travmatika olayları için uygulanan cerrahi müdahalelerin %6,5 düzeylerinde olduğunu bildirirken⁷, Akın, AÜ Veteriner Fakültesi Cerrahi kliniğinde bu oranın klinikte yapılan tüm operasyonların %22'sini oluşturduğunu belirtmiştir.⁶ 1992-1994 yılları arasında Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi

Cerrahi Kliniğinde, Özyayın ve arkadaşları, getirilen 602 sığırdan 59'unda (% 9,7) penis ve prepusyum ile ilgili bozukluklara rastladıklarını rapor etmişlerdir.³ Yine Özyayın ve arkadaşları bir çalışmada 1992-1995 yılları arasında getirilen 381 buzağıdan 101 (% 26,8) adedinde de doğumsal anomalilere rastladıklarını bildirmiştir.² Bu çalışmada kliniğimize getirilen sığır olgularında öncelikle eklem hastalıkları, kemik dokusu ve iskelet sistem hastalıkları, ayak hastalıkları ve tırnak deformasyonlarına rastlanılmıştır. Buzağılarda ise ilk sırayı göbek bölgesi lezyonları almıştır. Sığırlarda eklem hastalıklarının ilk sırada yer alması özellikle hasta sahiplerinin ve ampiriklerin veteriner hekim yerine kendi başlarına sağaltım yapmaya çalışmaları, hastalıklarının kronikleşmesinden sonra veteriner hekime götürmeleri, ayrıca sahada çalışan veteriner hekimlerin eklem hastalıklarının sağaltımında yetersiz kalmaları sonucu şekillendiğini düşünmekteyiz. Buzağılarda ise hasta sahiplerinin doğumu kendilerinin yaptırması ve doğum sonrası hijyen kurallarını ihmal etmelerine bağlamaktayız.

Şındak ve arkadaşları Harran Üniversitesi'nde 2003 yılında yaptıkları çalışmada sığır ayak hastalıklarının tüm hayvanlar ele alındığında %3,02 olduğunu belirlemiştir.⁵ Alkan ve ark.⁹, sığırlarda %20'lik oranla ayak hastalıkları ve tırnak deformasyonlarının çok önemli yer tuttuğunu ifade etmektedir. Elma ise ayak hastalıklarının %19 oranında görüldüğünü bildirmiştir.¹⁰ Görgül ve arkadaşlarının UÜ. Veteriner Fakültesi'nde 1996-2001 yılları arasında muayene ettikleri 565 sığırın değerlendirmesinin yapıldığı bir çalışmada, sığırlarda en sık lokomotor sistem hastalıklarının görüldüğünü bildirmişlerdir.⁸ Araştırmamızda yüksek oranda ayak hastalıkları ve tırnak deformasyon olgularına rastlanmıştır. Tırnak deformasyonları ve ayak hastalıklarının yüksek oranda olmasının, kış mevsiminin uzun ve sert geçtiği bölgemizde, sığırların tırnaklarında düzenli bir aşınmanın gerçekleşmediği yarı kapalı ve kapalı sistemlerde yetiştirilmesi, tırnak bakımının normal sürelerde uygulanmaması ve tırnak bakımının hasta sahipleri tarafından yapılması nedeniyle şekillendiği düşünülmektedir.

Kibar ve Bumin'in, 85 olguluk yırtıcı kuşlar üzerine yaptıkları çalışmada 57 adet kızıl şahin, 11 adet doğan, 11 adet atmaca, 5 adet baykuş ve 1 adet kartal kaydedilmiş olup, ateşli silah yaralanmaları sonucu oluşan kırıkların 68'i kanatlarda (%80), 17'sinin pelvik ekstremitelerde olduğu belirlenmiştir.⁴ Yırtıcı kuşlarda kırıklar özellikle kanatlarda, daha az olarak ise baş, bacak ve omurga kemiklerinde meydana geldiği bildirilmiştir.^{18,19,21,22} Araştırmadaki toplam 45 kanatlı

olgusunun hemen hemen hepsi yırtıcı ve göçmen kuşlardan (%2,11 şahin, %1,46 pelikan, %0,45 baykuş, %0,09 deve kuşu) oluşmaktadır. Olgularımızda ilk sırayı 24 adet kemik dokusu ve iskelet sistemi hastalıkları, 19 adet travmatik bozukluğu ve 2 adet ayak hastalıkları almaktadır. Bölge olarak göçmen kuşların göç yolu güzergahı üzerinde ve uğrak noktası olan Afyonkarahisar ilinde literatür bilgileri destekler nitelikte bulgular bulunmuştur.

Sonuç olarak Afyonkarahisar bölgesindeki hasta ve hastalıkların profilini belirlemek amacıyla yapılan bu reptospektif çalışma AKÜ Veteriner Fakültesi cerrahi kliniğine 2001-2008 yılları arasında getirilen 1090 olguyu sırasıyla sığır, köpek, kedi, kanatlı (şahin, pelikan, baykuş, deve kuşu), koyun-keçi, at, tavşan, ceylan oluşturmuştur. Hastalıklar yönünden bir değerlendirme yapıldığında; sığırlarda eklem hastalıkları, köpek, kedi, ceylan ve kanatlılarda kemik doku ve iskelet sistemi lezyonları, atlarda travmatik lezyonlar, koyunlarda ayak hastalıkları, en sık karşılaşılan hastalıklar olmuştur. Buzağularda ise yüksek oranda göbek lezyonu olduğu belirlenmiştir ■

Çizelge 1. Hastalıkların türlere göre dağılımı ve lokalizasyonları
Table 1. Localizations and distributions of diseases according to species

HASTALIKLAR	HAYVAN TÜRLERİ									
	At	Sığır	Koyun	Keçi	Kedi	Köpek	Tavşan	Ceylan	Kanatlı	
Genel yarısal olgular	3	45	3	-	12	19	-	-	-	
Tümoral oluşumlar	2	2	-	-	4	16	-	-	-	
Travmatik bozukluklar	9	30	2	2	22	74	1	-	19	
Yara komplikasyonu	-	1	-	-	1	6	-	-	-	
Deri hastalıkları	-	-	-	-	-	2	-	-	-	
Bağdoku hastalıkları	-	3	-	-	-	-	-	-	-	
Bursitis	1	10	-	-	-	-	-	-	-	
Kas hastalıkları	1	5	-	-	-	2	-	-	-	
Tendo ve tendovagina hastalıkları	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
Sinir dokusu hastalıkları	-	13	2	-	3	5	-	-	-	
Kemik dokusu ve İskelet sistemi hastalıkları	2	58	4	1	35	102	2	2	24	
Eklem hastalıkları	2	72	1	-	-	4	-	-	-	
Göz hastalıkları	3	22	1	-	10	36	1	-	-	
Kulak hastalıkları	-	1	-	-	-	22	-	-	-	
Ağız boşluğu hastalıkları	1	2	-	-	2	7	-	-	-	
Farenks ve larenks hastalıkları	-	2	-	-	4	1	-	-	-	
Peritonitis	-	3	-	-	-	-	-	-	-	
Gastrointestinal sistem hastalıkları	-	3	-	-	-	8	-	-	-	
Ürogenital sistem hast.	-	3	-	-	-	5	-	-	-	
Tırnak deformasyonları	-	20	-	-	-	-	-	-	-	
Ayak hastalıkları	3	42	16	-	-	5	-	-	2	
Sinusitis paranasalis	-	-	-	-	-	3	-	-	-	
Prolapsus recti	-	1	-	-	-	1	-	-	-	
Kastrasyon isteği	-	-	-	-	6	30	-	-	-	
Atreisa ani-recti	-	10	2	-	-	-	-	-	-	
Arçure-Bouleture	-	17	-	-	-	-	-	-	-	
Atresia coli	-	3	-	-	-	-	-	-	-	
Diğer doğmasal anomaliler	-	6	-	-	-	-	-	-	-	
Göbek lezyonları	-	50	1	-	-	3	-	-	-	
Diğerleri	1	27	1	-	7	9	-	-	-	
Toplam	28	452	33	3	106	360	4	2	45	

Çizelge 2. Hastaların tür ve yıllara göre dağılımı
Table 2. Distribution of patients according to species and years

HAYVAN TÜRÜ	YILLAR								Toplam
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 Kasım	
At	1	-	-	3	4	4	11	12	35
Siğir	3 (6)*	1(3)*	4(6)*	13 (16)*	25(45)*	41(75)*	64(80)*	25(55)*	462
Koyun	-	1	-	1	2	4	15	18	41
Keçi	-	-	-	2	-	1	-	-	3
Kedi	3	4	2	14	17	26	35	14	115
Köpek	5	10	22	45	65	69	86	80	382
Tavşan	-	-	-	-	1	2	1	-	5
Şahin	1	-	2	3	4	4	5	4	23
Pelikan	-	-	-	2	3	5	6	-	16
Baykuş	-	-	-	-	-	2	3	-	5
Ceylan	-	-	-	-	-	1	-	1	2
Deve kuşu	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Toplam	19	19	36	99	167	234	306	209	1090

*: Buzağı sayısını göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Cihan M, Aksoy Ö, Özyayın İ, Özba B, Baran V (2006) Buzağılarda Umbilikal Lezyonların Değerlendirilmesi: 322 Olgu (1996-2005). *Kafkas Üni Vet Fak Derg*, 12(2): 141-145.
2. Özyayın İ, Kılıç E, Okumuş Z, Cihan M (1995) 1992-1995 Yılları Arasında Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniği'ne Getirilen Buzağılardaki Doğumsal Anomali Olguları. *Vet Cer Derg*, 1: 2, 22-25.
3. Özyayın İ, Okumuş Z, Cihan M, Kılıç E (1995) Kliniğimize Getirilen Siğirlerde Gözlenen Penis ve Preputium Hastalıkları. *Vet Cer Derg*, 1: 2, 26-29.
4. Kibar M, Bumin A (2006) Yırtıcı Kuşlarda Ateşli Silah Yaralanması Sonucu Oluşan Kırıkların Değerlendirilmesi: 85 Olgu (1998-2005). *Kafkas Üni Vet Fak Derg*, 12(1):11-16.
5. Şındak N, Keskin O, Selçukbirik H, Sertkaya H (2003) Şanlıurfa ve Yöresindeki Ayak Hastalıklarının Prevalansı. *YYÜ Üni Vet Fak Derg*, 14(1): 14-18.
6. Akın F (1976) Siğirlerde Retikülo-peritonitis Traumatica İle İlgili Bozukluklar ve Bunların Operatif Yolla Sağıtımı. *AÜ Vet Fak Derg*, 23: 3-4, 444-464.
7. Yanık K, Çamoğlu A (1990) 1983-1989 Yılları Arasında Karşılaşılan Cerrahi Hastalıkların Toplu Bir Değerlendirilmesi. II. Ulusal Veteriner Cerrahi Kongresi, Alata, Mersin, 1-2 Ekim Tebliğler, 70-75.
8. Görgül OS, Seyrek-İntaş D, Gül NY, Çeçen G, Sağlık Y, Çelimli N, Kanık S: Bursa Yöresinde Siğirlerde Karşılaşılan Cerrahi Hastalıkların Değerlendirilmesi: 565 Olgu (1996-2001) VIII. Ulusal Veteriner Cerrahi Kongresi, 3-6 Temmuz 2002, Van.75-76.
9. Alkan İ, Gürkan M, Gençcelep M, Bakır B (1994) 1988-1992 Yılları Arasında Y.Y.Ü Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine Getirilen Hayvanlarda Karşılaşılan Cerrahi Hastalıkların Toplu Bir Değerlendirilmesi. *YYÜ Vet Fak Derg*, 5, (1-2): 1-9.
10. Elma E (1992) SÜ. Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine 1985-1990 Yılları Arasında Getirilen Hastalara Toplu Bir Bakış. *SÜ Vet Fak Derg*, 8: 1, 58-60.
11. Sarierler M, Kılıç N (2003) Adnan Menderes Üniversitesi (ADÜ) Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine Getirilen Hastalara Toplu Bir Bakış (1999-2003) *Uludağ Üniv J Fac Vet Med*, 22 (1-2-3): 75-79.
12. Akın F, Özkan K, Koç B (1987) Siğirlerde Yabancı Cisim Hastalıklarından Korunma Yollarından Miknatis Uygulamaları. *Vet Hek Der Derg*, 57: 2-3-4, 16-21.
13. Candaş A (1978) Danaların Göbek Enfeksiyonları ve Operatif Sağıtımları. *Vet Hek Der Derg*, 48. 3-4, 21-30.
14. Görgül OS (1986) Buzağılarda Göbek Lezyonları ve Tedavileri. *SU Vet Fak, Neonatal Buzağı Kayıpları Sempozyumu*, 78-85.
15. Yücel R (1982) İstanbul ve Tekirdağ Bölgesindeki Siğirlerde Görülen Ayak Hastalıklarının Toplu Bir Değerlendirilmesi. *IÜ Vet Fak Derg*, 8: 1,47-61.
16. Güzel N, Şener G (1976) Buzağı ve Danalarda Arçure-Bouleture Olayları İle Bunların Sağıtımları Üzerine Denemeler. *AÜ Vet Fak Derg*, 23: 3-4, 237-248.
17. Güzel N, Erden H (2000) Aydın Yöresi Siğircılık İşletmelerinde Ayak Hastalıklarının Dağılımı. *Vet Cer Derg*, 6, (3-4): 8-10.
18. Coles BH (1985) Avian Medicine and Surgery. Blackwell Scientific Publications. Oxford.
19. Koç Y, Alkan F (2001) Evcil Hayvanlarda Testis, Penis ve Prepusium Hastalıklarının Klinik Değerlendirilmesi. *Vet Bil Derg*, 17, (4): 67-74
20. Oğurtan Z, Alkan F, Koç Y (1997) Ruminantlarda Kongenital Anomaliler. *Türk Vet Hek Derg*, 9(4): 24-28
21. Redig PT (1993) Medical Manegament of Birds of Prey. Third Ed. The Raptor Center at the University of Minnesota, Minnesota.
22. Punch P (2001) A reptospective study of the succes of the medical and surgical treatment of wild Australian raptors. *Aust Vet J*, 79: 747-752.